

SKOLPORTENS NUMRERADE ARTIKELSERIE
FÖR UNDERVISNING, LÄRANDE OCH LEDARSKAP

NYA ARBETSFORMER FÖR ÖVERGÅNGEN MELLAN ÅRSKURS 3 OCH ÅRSKURS 4

ULF-projekt – Forskningscirkel
i samverkan mellan Hörningsnässkolans
Rektorsområde och Södertörns Högskola

FÖRFATTARE:

Sezin Imamovic

Inger Linblad

Ylva Spånberger Weitz

SKOLPORTEN

LEDA & LÄRA

5/2026

SAMMANFATTNING

RAPPORTEN PRESENTERAR RESULTATEN från en forskningscirkel mellan Hörningsnässkolans rektorsområde och Södertörns högskola, med fokus på övergången från årskurs 3 till 4. Övergången innebär stora förändringar för eleverna, både organisatoriskt och socialt. Genom litteraturstudier, diskussioner samt kvalitativa och kvantitativa undersökningar – bland annat intervjuer och en enkät – identifierades behovet av tydliga rutiner och ökad delaktighet för elever och vårdnadshavare. Arbetssätten som prövades bidrog till ökad trygghet, men resultaten visar också att ytterligare utveckling krävs, särskilt för elever med särskilda behov, för att skapa en förutsägbar och inkluderande övergång.

Sezin Imamovic, är biträdande rektor på Hörningsnässkolans rektorsområde, Huddinge kommun. E-post: sezin.imamovic@huddinge.se.

Inger Linblad är lektor i socialt arbete vid Institutionen för samhällsvetenskaper, Södertörns högskola. E-post: inger.linblad@sh.se.

Ylva Spånberger Weitz är lektor i socialt arbete vid Institutionen för samhällsvetenskaper, Södertörns högskola. E-post: ylva.spanberger.weitz@sh.se.

Denna artikel har den 17 december 2025 accepterats för publicering i Skolportens numrerade artikelserie för utvecklingsarbete i skolan. Artikeln har granskats av en forskare som ingår i Skolportens granskargrupp.

Fri kopieringsrätt i ickekommersiellt syfte för kompetensutveckling eller undervisning i skolan och förskolan under förutsättning att författarens namn och artikels titel anges, samt källa: Skolportens artikelserie. I övrigt gäller copyright för författaren och Skolporten AB gemensamt.

Denna artikel är publicerad i Skolportens artikelserie Leda & Lära:
www.skolporten.se/forskning/utveckling/

Aktuella Författaranvisningar & Skrivregler:
www.skolporten.se/forskning/skolutveckling/skolportens-utvecklingsartiklar/

Vill du också skriva en utvecklingsartikel? Mejla till redaktionen@skolporten.se

INNEHÅLL

INLEDNING	7
Forskningscirkeln.....	7
SYFTE, FRÅGESTÄLLNINGAR, METOD OCH GENOMFÖRANDE	9
Syfte och frågeställningar	9
Metod och genomförande.....	9
RESULTAT	13
Del 1: Utmaningar, styrkor och förbättringsförslag.....	13
Del 2: Utvecklingsarbetet	14
Del 3: Resultat av förändrade övergångsrutiner.....	16
Del 4: Deltagande i forskningscirkel.....	17
DISKUSSION	19
SLUTSATSER	21
REFERENSLISTA	23
APPENDIX	25
Bilaga 1: Frågor i intervju med EHT samt i enkät till lärare (datainsamling 1)	25
Bilaga 2: Enkätfrågor till vårdnadshavare	25

INLEDNING

HÖRNINGSNÄSSKOLANS REKTORSOMRÅDE i Huddinge omfattar en F–6-skola som är organisatoriskt uppdelad i två enheter: F–3 respektive 4–6. Inom detta rektorsområde har skolpersonalen identifierat återkommande utmaningar i samband med elevernas övergång från årskurs 3 till årskurs 4. Övergångarna mellan stadier genomförs årligen med varierande metoder, beroende på vilka lärare som ansvarar för avlämning respektive mottagande av eleverna. Denna variation har av personalen uppfattats som problematisk, vilket bekräftas av Skolverkets beskrivning av övergången till årskurs fyra som en särskilt kritisk fas i elevernas skolgång (Skolverket, 2014, s. 14).

Konsekvenserna av bristande övergångsstrukturer visar sig bland annat i form av försämrad studiero och minskad trygghet i elevgruppen. En relativt stor andel elever i mellanstadiet undervisas i mindre grupper med anpassad studiegång, och flera elever uppvisar även problematisk skolfrånvaro. Att byta från en

välbekant undervisningsmiljö till en ny kan skapa en klyfta i barns lärande och sociala utveckling. Integrerade stadieövergångar är särskilt viktiga för elever i behov av stöd och anpassningar (Welén, 2022). Enligt Kallberg (2017) krävs det att lärare har särskild kunskap om hur sociala relationer påverkas vid sådana övergångar för att kunna främja en god skolstart på mellanstadiet.

Skolinspektionen (2018) betonar vikten av tydliga och återkommande rutiner vid övergångar mellan stadier, där klasslärares agenda bör utgöra ett bärande inslag. Ackesjö (2016) lyfter fram konceptet om ”mjuka övergångar” – en process där växelverkan mellan skolans olika arenor möjliggör förberedande aktiviteter, såsom besök i den nya skolmiljön. En lyckad övergång förutsätter att både kunskapsmässiga och sociala aspekter tas tillvara i enlighet med varje elevs individuella situation.

FORSKNINGSCIRKELN

UNDER LÄSÅRET 2023/2024 och början av 2024/2025 bedrevs ett utvecklingsarbete inom ramen för en forskningscirkel inom ULF (Utbildning, lärande, forskning – en nationell satsning på praktiktäta forskning) i samarbete med Södertörns högskola. Forskningscirkeln syftade till att undersöka orsakerna till de utmaningar som uppstår i stadieövergången mellan låg- och mellanstadiet samt att utveckla mer hållbara arbetsformer. Inom lärarkollegiet, skolledningen och elevhälsan fanns olika uppfattningar om vilka faktorer som försvårade övergången, exempelvis förändrat centralt innehåll, ökade akademiska krav, samt att un-

dervisningen bedrivs av flera ämneslärare i stället för av en klasslärare.

Samtidigt som personalen hade många hypoteser om övergångsproblematiken, saknades systematisk kunskap om hur elever och vårdnadshavare upplever processen. Eftersom det är just eleverna – i samverkan med sina vårdnadshavare – som genomgår denna övergång, bedömdes det angeläget att inkludera deras röster i utvecklingsarbetet. Redan från forskningscirkelns inledning beslutades därför att ett delaktighetsperspektiv, i enlighet med Shiers (2001) delaktighetsmodell, skulle vara vägledande för hela projektet.

SYFTE, FRÅGESTÄLLNINGAR, METOD OCH GENOMFÖRANDE

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

SYFTET MED DENNA studie var att identifiera utmaningar i samband med studieövergången från lågstadiet till mellanstadiet samt att utveckla strategier och arbetsmetoder som stärker elevers och vårdnadshavares delaktighet. Projektets övergripande mål var att förbättra övergångsprocessen och samtidigt främja ett närmare samarbete mellan skola, elever och vårdnadshavare – något som även kan komma andra skolor till godo.

Studien har utgått från följande frågeställningar:

- ★ Vilka utmaningar identifieras av skolpersonal, elever och vårdnadshavare i övergången mellan låg- och mellanstadiet?

- ★ Vilka strategier och metoder upplevs som mest framgångsrika för att förbättra denna övergång?
- ★ Vilka resultat kan observeras efter att reviderade arbetsrutiner har implementerats?

Genom att besvara dessa frågor vill studien bidra med både fördjupad förståelse och konkreta förslag på hur övergångar kan göras mer förutsägbara, inkluderande och trygga för alla elever. Förhoppningen är att resultaten inte bara ska vara till nytta för den aktuella skolan, utan även inspirera till liknande utvecklingsarbeten i andra skolmiljöer.

METOD OCH GENOMFÖRANDE

STUDIEN HAR GENOMFÖRTS inom ramen för en forskningscirkel i samarbete med forskare från Södertörns högskola, där forskarna fungerade som cirkelledare. En forskningscirkel är både en metod och ett redskap för utveckling av deltagarnas egen praktik, där samarbete sker mellan forskare och yrkesverksamma

(Persson, 2008). Forskningscirklar varierar i upplägg, men i detta fall har fokus främst legat på verksamhetsnära undersökningar och utvecklingsarbete, snarare än fördjupad teoretisk kunskap. Vi har i viss mån läst och diskuterat litteratur, men huvuddelen av arbetet har utgjorts av reflektioner kring den egna verksamheten

samt planering, genomförande och analys av utvecklingsaktiviteter mellan träffarna.

Undersökningen har använt en kombination av kvalitativa och kvantitativa metoder, framför allt intervjuer, skriftliga reflektioner och enkäter.

INTERVJUER

Intervjuerna utgjorde ett centralt verktyg för att fånga elevernas och vårdnadshavarnas perspektiv. Intervjuerna liknade vanliga samtal men med tydlig inriktning och öppna frågor, vilket möjliggjorde djupare förståelse för deras tankar och upplevelser (Dimenäs, 2007; Kihlström, 2007a). Intervjuer genomfördes även med personal från skolans elevhälsoteam.

ENKÄTER

Enkäter användes för att samla in information från en bredare grupp, framför allt skolans lärare samt elever och vårdnadshavare med erfarenhet av övergången mellan årskurserna 3 och 4. Enkäterna innehöll både fasta svarsalternativ och fritextfrågor, vilket gav både kvantitativ överblick och kvalitativ fördjupning (Björkdahl Ordell, 2007).

DATAINSAMLING

Datainsamlingen genomfördes i flera steg med olika syften:

Steg 1: Kartläggning av nuläget

Forskningscirkeldeltagarna (biträdande rektor, kurator och tre förstelärare) inledde med att reflektera skriftligt kring egna erfarenheter av både fungerande och problematiska övergångar. Dessa reflektioner låg till grund för gemensamma analyser av styrkor och svagheter i den befintliga processen. Parallellt genomfördes en gruppintervju med elevhälsoteamet (EHT) samt en enkätundersökning riktad till skolans lärare. Både intervju och enkät byggde på samma frågor (se bilaga 1). Totalt deltog sex EHT-medlemmar i intervjun och sju av cirka tjugo lärare svarade på enkäten. Det höga bortfallet bland lärarna kan delvis förklaras av att enkäten skickades via mejl utan uppföljning.

Steg 2: Intervjuer med elever och vårdnadshavare

Varje deltagare i forskningscirkeln ansvarade för att tillfråga en vårdnadshavare samt en till två elever att delta i intervju. Urvalet gjordes strategiskt för att

fånga in värdefulla perspektiv. Fyra vårdnadshavare och sex elever intervjuades. Två elever gick i årskurs 3 och bidrog med förväntningar inför övergången, medan resterande gick i mellanstadiet och kunde dela erfarenheter av genomförd övergång.

Steg 3: Förändringsarbete och andra datainsamlingen

Efter en preliminär analys av det insamlade materialet diskuterade forskningscirkeln möjliga förändringar i övergångsprocessen. Baserat på identifierade behov genomfördes justeringar i arbetsformerna. För att studera effekterna genomfördes en andra enkätundersökning bland vårdnadshavare (se bilaga 2). Frågorna fokuserade på informationsutbyte, upplevelse av trygghet och delaktighet i samband med övergången. Två mätomgångar genomfördes:

- ★ Första enkäten skickades till vårdnadshavare till elever i åk 4 (läsåret 23/24) innan de nya rutinerna införts. 48 svar kom in av cirka 170.
- ★ Den andra enkäten gick till vårdnadshavare till elever i åk 4 (läsåret 24/25), efter att de nya rutinerna tillämpats. Här inkom 37 svar av cirka 160.

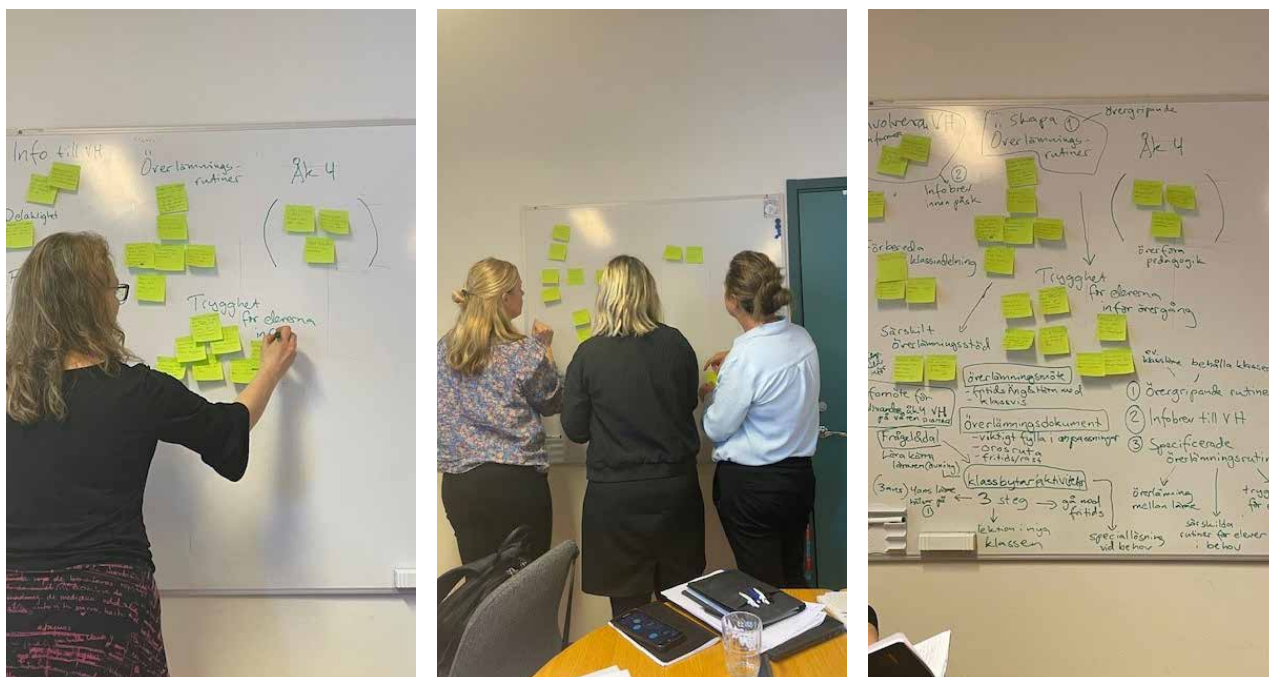
Det stora bortfallet kan delvis bero på att endast en vårdnadshavare per elev svarade, alternativt att vårdnadshavarna svarade tillsammans.

Utöver detta genomfördes samtal med EHT, samt de lärare som lämnade, respektive tog emot eleverna vid övergången, för att följa upp deras upplevelser av de förändrade arbetsformerna. Anteckningar från dessa samtal ingår också i det insamlade materialet.

BEARBETNING OCH ANALYS AV DATA

Intervjuerna har inte spelats in utan anteckningar har tagits under intervjuernas gång. För att analysera intervjudata, forskningscirkeldeltagarnas egna reflektioner samt öppna enkätsvar från lärarenkäten har kvalitativ tematisk analys använts (se Malmqvist, 2007). Den första delen av analysen har skett parallellt med datainsamlingen. Den andra delen av analysen är mer strukturerad och hjälper undersökaren att få en överblick och ordning av materialet. Processen följer några bestämda steg för att identifiera, koda och kategorisera grundläggande mönster eller teman i ett empiriskt material.

Bild 1: Analysarbete för att identifiera utvecklingsområden och prioritera aktiviteter.

Efter första datainsamlingen (ULF-gruppens egna reflektioner, gruppintervju med EHT, enkät till lärare, samt intervjuer med vårdnadshavare och elever) diskuterades insamlade data av deltagarna i forskningscirkeln och en gemensam analys påbörjades i syfte att identifiera de utmaningar och utvecklingsförslag kring övergången mellan år 3 och år 4 som hade framkommit i data. Med utgångspunkt i den gemensamma reflektionen i forskningscirkeln sammanställdes de synpunkter och önskemål som framkommit från skolpersonal, vårdnadshavare och elever. Sammanställningen gjordes utifrån två övergripande teman: utmaningar och utvecklingsförslag som hade att göra med överlämningen från lämnande skola i år 3 till mottagande skola i år 4, och utmaningar och utvecklingsförslag som hade att göra med information till och trygghet för elever och vårdnadshavare i överlämningsprocessen.

Därefter genomfördes en strukturerad prioritering av vilka förslag som skulle ligga till grund för det fortsatta utvecklingsarbetet. I ett första steg fick varje deltagare i forskningscirkeln skriva ner sina egna prioriterade förslag på post-it-lappar (med utgångspunkt i de gemensamt identifierade utmaningar och utvecklingsförslag som framkommit i analysen). Därefter tematiserade vi gemensamt post-it lapparna i övergripande utvecklingsområden (se bilderna nedan). Dessa teman hjälpte oss att planera vårt arbete

framåt och låg till grund för beslut kring hur överlämningsprocessen skulle utvecklas. Det gemensamma analysarbetet bidrog både till en avvägning kring vilka aktiviteter som skulle genomföras och till en gemensam förståelse för syftet med de förändringar som genomfördes, exempelvis gällande vilka identifierade utmaningar som förändringsarbetet avsåg att motverka.

Data från enkäterna till vårdnadshavare (andra datainsamlingen) har analyserats både kvantitativt och kvalitativt. Vårdnadshavarnas svar på frågor med fasta svarsalternativ har analyserats kvantitativt med jämförande statistik där andel svar för respektive fråga i enkätomgång 1 har jämförts med andel svar för motsvarande fråga i enkätomgång 2. Vårdnadshavarnas svar på frågan med öppet svarsalternativ har analyserats tematiskt. Tre övergripande teman har identifierats och all data av relevans för studiens frågeställningar har sorterats med färgkodning och sammanställts under respektive tema. Därefter har även vårdnadshavarnas synpunkter från de öppna enkätsvaren jämförts mellan de båda enkätomgångarna. Jämförelsen mellan svar från de olika enkätomgångarna ger en bild av hur de förändrade rutinerna kan ha påverkat vårdnadshavares upplevelse av övergångsprocessen.

Vid sidan av enkätdata har även anteckningar från samtal med lärare och EHT från andra datainsamlingen sammanfattats och analyserats tematiskt, vilket

i kombination med analysen av enkätdata har bidragit till en fördjupad förståelse för vilka förändringar för elever, vårdnadshavare och skolpersonal som utvecklingsarbetet kring övergången från åk 3 till åk 4 har medfört.

ETIK, VALIDITET OCH GENERALISERBARHET

Rapporten "God forskningssed" (2024) ger vägledning för etisk reflektion och innehåller exempel på frågor som forskare bör ställa sig i relation till sitt forskningsområde. Dessa frågor har hjälpt till att säkerställa att undersökningarna bedrivits på ett ansvarsfullt sätt. Deltagare måste till exempel få tydlig information om studiens syfte, metoder, och eventuella risker. De ska också ges möjlighet att ställa frågor och måste aktivt samtycka till att delta. I den här studien har respondenterna fått information om studien, om att det insamlade materialet kommer att hanteras anonymt och de har muntligt lämnat samtycke för att delta.

Validitet handlar om studiens giltighet, kortfattat sagt att tillse att man studerar det man avsett att undersöka, vilket också är en viktig del av de etiska

aspekterna i en undersökning. Att säkerställa hög validitet är avgörande för att forskningen ska vara meningsfull och trovärdig. I den här studien har validiteten säkrats genom att vi kontinuerligt under vårt arbete gått tillbaka till vår frågeställning och syfte för att kunna undersöka det vi är ute efter vid bearbetningen av data. Giltigheten har kunnat öka genom att vetenskapligt skolade forskare granskat undersökningens delar och gett förslag på olika tillvägagångssätt, vilket även kallas för innehållsvaliditet (Kihlström, 2007b).

Eftersom vår studie är en fallstudie där vi tittar närmare på ett specifikt fall, i det här fallet övergången på Hörningsnässkolans rektorsområde kan man inte generalisera vårt resultat, vilket självklart påverkar studiens validitet. Samtidigt ger utvecklingsarbetet värdefulla insikter om hur skolövergångar kan upplevas och hanteras i praktiken. Fallstudiens styrka ligger i dess förankring i vardagsnära erfarenheter, vilket gör resultaten relevanta för verksamhetsnära utvecklingsarbete i liknande skolmiljöer.

RESULTAT

LÄRANDEPROCESSEN I FORSKNINGSCIRKELN var processinriktad och resultatet presenteras utifrån de olika stegen i processen. Del 1 presenterar det som har framkommit i den första datainsamlingen vilken hade till syfte att undersöka olika parter perspektiv på styrkor och utmaningar med nuvarande överlämningsrutiner samt förslag på utvecklingsmöjligheter. Del 2 bygger vidare på resultatet från vår första datainsam-

ling och presenterar det utvecklingsarbete som genomfördes under forskningscirkeln och de konkreta åtgärder och förändringar som första undersökningen ledde till. Del 3 bygger på vårdnadshavarenkäterna samt våra samtal med arbetslaget och elevhälsoteamet och visar på resultat av det genomförda utvecklingsarbetet. Del 4 belyser cirkeldeltagarnas egna reflektioner och lärdomar från forskningscirkeln.

DEL 1: UTMANINGAR, STYRKOR OCH FÖRBÄTTRINGSFÖRSLAG

I DEN FÖRSTA datainsamlingen inhämtades synpunkter från kollegor (lärare och elevhälsoteam), vårdnadshavare och elever om hur de upplevde övergången från åk 3 till åk 4. Fokus var dels på deltagarnas upplevelser av utmaningar och styrkor i hur överlämningen har fungerat hittills. Dels förslag på hur överlämningsrutinerna kan förbättras. Utöver synpunkter från dessa grupper genomfördes också reflektioner och diskussioner i forskningscirkeln (ULF-gruppen) för att identifiera egna upplevelser av utmaningar, styrkor och förbättringsförslag. I tabellen nedan sammanfattas och presenteras exempel på de övergripande utmaningar och utvecklingsförslag som identifierades av olika grupper av deltagare.

Överlämningen mellan personal har sett olika ut från år till år. Det var något som alla intervjuade påpekade och lyfte fram som ett problem. Rutinen med hur upplägget på överlämningsprocessen ser ut beskrevs som ottydlig inte minst för de som är mest involverade, det vill säga lärare och fritidspersonal. Vilka ska vara med i överlämningsmöten? När ska överlämningen ske? Hur ska pedagogerna förbereda sig inför överlämningen? Hur ska informationen som framkommer följas upp? Det var frågor som lyftes upp som ottydliga av personalen som deltog i vår undersökning.

I vårt insamlade material kan vi även se en bristande trygghet bland vårdnadshavare och elever gällande övergången. Elever som intervjuats uttryckte att de kände oro över vad som förväntades av dem, över hur den nya läraren är, över hur lokalerna ser ut med mera. Eleverna uttryckte också oro över att de skulle behöva träffa flera nya lärare i åk 4. Vårdnadshavarna beskrev att det kändes otryggt att inte veta hur övergången skulle gå till och de lyfte även upp att deras barn har känt sig oroliga under sommarlovet för att de inte visste hur det skulle bli i åk 4. Vårdnadshavarna menade att vare sig elever eller de själva hade fått tillräckligt mycket information inför övergången till mellanstadiet. Vidare lyfte vårdnadshavarna även upp en oro kring huruvida viktig information gällande deras barn har lämnats över till mottagande lärare.

När det gäller att identifiera styrkor i överlämningsrutinerna kunde vi först och främst konstatera att skolan saknade tydliga rutiner och att överlämningen hade skett på olika sätt från år till år. Däremot kunde personal, elever och vårdnadshavare peka på erfarenheter av framgångsrika metoder som skolan hade använt sig av vid ett eller flera tillfällen under åren. För elevernas del handlade det om att de fick välja kompisar som de ville gå i samma klass med och

Tabell 1: Identifierade utmaningar och utvecklingsförslag i övergångsprocessen.

GRUPP	UTMANINGAR	UTVECKLINGSFÖRSLAG
Lärarkollegiet och elevhälsoteamet	• Mycket arbete i slutet av våren för lärare • För lite kontakt mellan lärare • För mycket information vid stora överlämningsmöten • Fritidspersonalens röst saknas • Nya klasser till åk 4 • Behov av tydliga rutiner och dokumentation	• Överlämningar klassvis istället för årskursvis • Behålla samma klasser från åk 3 till åk 4 • Inkludera fritidspersonal i överlämning
Vårdnadshavare och elever	• Sen information om nya klasser • Oro p.g.a. bristande information • Inga lärarbesök under våren • Många nya lärare i åk 4 • Bristande stöd i åk 4 • Ingen uppföljning efter övergång	• Tidigare information • Tydliga och varaktiga rutiner • Möjlighet att hälsa på i nya skolan • Involvera vårdnadshavare för elever i behov av stöd
ULF-gruppen	• Bristfällig överlämning av elevinformation • Färre vuxna i mellanstadiet • Bristande delaktighet från elever och vårdnadshavare	• Tydliga rutiner för informationsöverföring • Fokus på trygghet och delaktighet

att de fick skriva brev till sina nya lärare. Vårdnadshavarna uppskattade att komma på "drop in" i augusti innan skolstart för att titta på klassrummen och träffa nya mentorn. Personalen lyfte som en framgångsrik strategi upp vikten av att arbeta relationellt i början av terminen och sänka kraven på eleverna under den första tiden i den nya skolan.

Det framkom också önskemål och förslag till förbättring gällande våra överlämningsrutiner i undersökningen. Lärarna menade bland annat att det vore

värdefullt att ha tidiga utvecklingssamtal på höstterminen och att lärare borde ta direkt kontakt med vårdnadshavarna vid behov (t.ex. om en elev har behov av särskilt stöd). Vårdnadshavare efterfrågade bland annat mer och tidigare information och både lärare och vårdnadshavare efterfrågade tydligare överlämningsrutiner som bestod över tid. Elever efterfrågade bland annat att få träffa den nya läraren och hälsa på i klassrummet inför skolstart.

DEL 2: UTVECKLINGSARBETET

UTIFRÅN DET SOM framkom i den första datainsamlingen kunde vi i ULF-gruppen sätta ihop en övergripande rutin med stadieövergången. Den nya rutinen skulle åtgärda utmaningar som hade identifierats och få med de förbättringsförslagen som hade samlats in.

För att minimera riskerna med att eleverna möter så många nya vuxna i åk 4 bestämdes i tjänstefördelningsarbetet att lärarna i åk 4 skulle arbeta som klasslärare i stället för ämneslärare. I och med övergången till åk 4 och bytet till en ny skolenhet möter eleverna nya lärare inom praktiskt-estetiska ämnen, samt vis-

tas även i nya lokaler och möter ny övrig skolpersonal. Med det tidigare ämneslärarsystem fick eleverna dessutom olika lärare i olika teoretiska ämnen, vilket kunde undvikas genom att istället införa ett klasslärarsystem i åk 4 likt det som eleverna har i åk 1–3. Vissa tidigare år har även elevsammansättningen i klasserna förändrats i och med övergången till åk 4. Då resultatet från datainsamling 1 tyder på att detta skapar ytterligare otrygghet och oro kring övergången beslutades det också att enligt de nya rutinerna för stadieövergången behålla samma klasser från åk 3 till åk 4. Att inte göra om klasserna till åk 4 förvån-

tas bidra till en ökad trygghet för eleverna då de får fortsätta i samma klass trots byte till ny skolenhet. På så sätt behöver eleverna inte oroa sig för vilka de ska gå i samma klass med, om deras vänner som de hade valt skulle hamna i samma klass som dem eller om de själva skulle bli valda av andra.

I tabellen nedan presenteras skolans nya övergripande rutinerna för stadiövergången från åk 3 till åk 4.

I de nya rutinerna hade vi fokus på att vårdnadshavarna skulle få information i god tid och på så sätt känna sig delaktiga. Det handlade till exempel om vilken lärare deras barn skulle ha i åk 4 och när och på vilket sätt de skulle få mera information om övergången.

När det gäller eleverna hade vi trygghets- och delaktighetsfokus. Vår bedömning var att tryggheten

skulle öka om klasserna inte gjordes om, om eleverna fick information i god tid om hur det skulle se ut i åk 4, samt om eleverna fick ett forum för att ställa sina frågor och funderingar.

Utvecklingssamtalen och föräldramötet tidigare lades för att möta upp utmaningarna som personalen hade lyft upp. Vi valde även att dela upp överlämningsmötena klassvis i stället för att ha en överlämning för alla elever samtidigt, vilket möjliggjordes av att lärarna skulle arbeta som klasslärare även i åk 4 samt att elevsammansättningen i klasserna inte gjordes om. För att viktig information gällande elever skulle följas upp mellan lämnande och mottagande lärare lades ett extra uppföljande överlämningsmöte in under höstterminen i åk 4.

Tabell 2: Nya rutiner för övergången från åk 3 till åk 4.

MÅNAD	AKTIVITETER	ANSVAR
Mars/April	Infobrev till vårdnadshavare (åk3) om rutiner och planen med övergångsprocessen	Skolledningen
April/Maj	Klassbytaraktiviteter/dagar 1. Lärare från mellanstadiet hälsar på sin blivande klass 2. Elever i 3:an går med fritids och hälsar på i nya skolan 3. Minilektion med nya läraren i nya klassrummet, med frågelåda (eleverna får lämna in frågor som de har inför skolstart i 4:an) och lära-känna-nya-läraren-övning	Mottagande/lämnande lärare/ fritidshemspersonal Skolledningen planerar in datum och skapar förutsättningar
Maj	Information till vårdnadshavare om tjänstefördelningen Formulär till vårdnadshavare inför informationsmötet (frågor och funderingar från vh) Digitalt informationsmöte för blivande åk 4 vårdnadshavare	Skolledningen Mottagande lärare Inbjudan kommer från mottagande lärare
Juni	Överlämningsmöte klassvis, fritids är med (utifrån överlämningsdokument)	Mottagande och lämnande lärare/pedagoger
Augusti	Öppet hus/drop in för vårdshavare och elev Innan skolstart	Mottagande lärare
Sep	Föräldramöte Utvecklingssamtal	Lärare/fritidshemspersonal i åk 4
Okt/Nov	Uppföljningsmöte	Lämnande lärare, mottagande lärare, skolledning och EHT

DEL 3: RESULTAT AV FÖRÄNDRADE ÖVERGÅNGSRUTINER

FÖR ATT STUDERA effekterna av de förändrade övergångsrutinerna, med fokus på att stärka trygghet och delaktighet hos elever och vårdnadshavare, genomfördes en kartläggning bestående av enkäter riktade till vårdnadshavare samt samtal med undervisande lärare och elevhälsopersonal.

TRYGGHET OCH STABILITET I ELEVGRUPPEN

Elevhälsan rapporterade positiva effekter kopplade till beslutet att inte förändra klassammansättningarna samt att låta lärarna fortsätta som klasslärare även i årskurs 4. Dessa förändringar bedömdes ha främjat studiero och ökad trygghet i elevgrupperna. Jämförelse med tidigare år visade att antalet incidentrapporter rörande kränkningar hade minskat i årskurs 4. Även antalet komplexa elevärenden som behandlades i elevhälsoteamet (EHT) hade minskat jämfört med föregående läsår.

Vidare visade den systematiska uppföljningen av frånvarodata en förbättrad närvaro bland eleverna under höstterminen i årskurs 4, jämfört med de två föregående läsåren. Det noterades också att oron bland vårdnadshavare gällande klassindelningen hade minskat markant. Till skillnad från tidigare år inkom inga kontakter till skolledningen med anledning av oro för klassplacering eller önskemål om byte av klass.

LÄRARPERSPEKTIV

Av de tre mentorer som arbetar i årskurs 4 uttryckte två en hög grad av tillfredsställelse med det nya upplägget. De betonade särskilt att det upplevdes som tryggt och strukturerat att möta endast sin egen mentorsklass varje morgon, även om det innebar ett ökat planeringsansvar till följd av att undervisa i flera teoretiska ämnen. En av mentorerna ställde sig däremot kritisk till upplägget och menade att hen inte såg några positiva effekter av att fungera som klasslärare eller av att bibehålla befintliga klassammansättningar.

Överlämningsmöten som genomfördes klassvis uppskattades av lärarna. Dessa möten möjliggjorde ett mer fokuserat samtal mellan avlämnande och mottagande lärare. Användningen av ett gemensamt överlämningsdokument upplevdes som ett viktigt stöd. Lärarna framhöll särskilt det uppföljande överlämningsmötet under höstterminen som värdefullt, då det gav möjlighet att följa upp både elevsituationen och arbetssätt.

VÅRDNADSHAVARENS UPPLEVELSER

Det digitala informationsmötet som hölls under våren uppvisade hög närvaro från vårdnadshavarnas sida. Inför mötet skickades en länk där vårdnadshavare erbjöds att skriftligt inkomma med frågor. Inga frågor mottogs i förväg, vilket kan tolkas som att vårdnadshavarna upplevde sig ha tillräcklig information, alternativt förväntade sig få sina frågor besvarade under mötet. Den enda fråga som framkom under själva mötet rörde fritidshemsplatser.

ENKÄTRESULTAT

Jämförelse mellan två enkätomgångar – före respektive efter införandet av de nya rutinerna – visade på flera positiva förändringar:

- ★ **Tydlighet i informationen:** Andelen vårdnadshavare som upplevde informationen som tydlig ökade från 44 procent till 70 procent.
- ★ **Upplevd trygghet hos barnet:** Andelen vårdnadshavare som angav att deras barn kände sig otrygga inför övergången minskade från 15 procent till 2 procent.
- ★ **Övergripande nöjdhet:** Generell nöjdhet med övergången ökade från 75 procent till 90 procent.

Fritextsvaren i enkäten ger ytterligare stöd åt enkätsiffrorna. I den första enkätomgången uttrycktes oro kring vilka kamrater barnen skulle få i sina nya klasser. I den andra omgången förekom inga sådana kommentarer. I stället uttryckte vårdnadshavarna i större utsträckning positiva omdömen och hänvisade till de nya rutinerna som en förbättring. Vissa förslag framfördes även gällande hur övergångsprocessen kan utvecklas ytterligare, bland annat genom att överföra framgångsrika pedagogiska arbetssätt från årskurs 3 till undervisningen i årskurs 4.

DEL 4: DELTAGANDE I FORSKNINGSCIRKEL

DET HAR VARIT utvecklande och intressant att delta i en forskningscirkel. Den har gett tid för reflektion samt lett fram till nya rutiner och arbetsmetoder kring övergången mellan årskurs 3 och fyra. Det är sällan man får möjlighet att stanna kvar vid en tanke länge och fördjupa sig i ett område då vi i skolans värld lätt hamnar i snabba processer där vi behöver hitta lösningar snabbt på olika pedagogiska problem.

Genom forskningscirkeln har vi kunnat ta fram ett strukturerat och genomtänkt material som leder till att övergångarna blir likvärdiga oavsett vilka pedagoger som arbetar under övergången. Det blir även väldigt tydligt för vårdnadshavare och elever hur övergången ska ske och onödig oro och ängslan kan förhindras.

Skolans verksamhet och utbildning är mycket komplex och mångsidig och för oss som arbetar i skolan behöver vi hela tiden se helheten och arbeta med de mindre delarna på ett strukturerat och systematiskt sätt för att helheten ska fungera. Ibland kan vi nog bli lite hemmablinda och tappa viktiga delar då vi hela tiden behöver prioritera och hinna med allt som ska göras. Övergången är en sådan viktig del som vi behöver arbeta vidare med. Det handlar i största grad om vårt främjande och förebyggande arbete för elevernas trygghet, trivsel och lärande. Forskningscirkeln har hjälpt oss att förstå att vi inte är klara och att arbeta med förebyggande och främjande övergångar behöver föras in som en del av skolans systematiska kvalitetsarbete.

DISKUSSION

RESULTATEN FRÅN VÅR forskningscirkel ger en omfattande bild av skolans överlämningsrutiner och de förbättringar som genomförts.

Det utvecklingsarbete som genomfördes baserat på den första datainsamlingen, såsom förbättrad dokumentation och regelbundna möten mellan lärare, har visat sig vara effektiva. Resultatet understryker vikten av att ha en strukturerad och systematisk förhållnings-sätt till förändringsarbete i skolan.

I undersökningens första del fick vi många förslag från lärarna om hur vi kunde utveckla stadiövergången. Dessa förslag var värdefulla i framtagandet av de nya rutinerna. Att involvera personal i utvecklingsarbete ökar deras engagemang och acceptans för de nya rutinerna.

De resultat vi kan se efter att vi har ändrat våra rutiner visar att de genomförda förändringarna har haft en positiv inverkan på överlämningsrutinerna. Vårdnadshavarna rapporterade ökad tillfredsställelse och arbetslaget upplevde en förbättrad arbetsmiljö. Detta indikerar att de åtgärder som vidtagits inte bara har förbättrat rutinerna utan också har haft en positiv inverkan på skolans övergripande arbetsmiljö för personal och elever. Elevhälsans personal noterade att elevfrånvaron minskade och att det var färre incidentrapporter att hantera, vilket tyder på att eleverna känner sig mer trygga och engagerade i skolan. Den höga närvaron vid det digitala informationsmötet och avsaknaden av frågor kan tolkas som att vårdnadshavarna känner sig väl informerade och trygga med processen.

Sammanfattningsvis visar resultaten att de förändrade överlämningsrutinerna har haft en positiv inverkan på trygghet och delaktighet för både vårdnadshavare och elever. Forskningscirkeln har inte bara lett till konkreta förbättringar i våra överlämningsrutiner, utan också gett oss insikten att kontinuerlig reflektion och utveckling är avgörande för att skapa en trygg och stödjande skolmiljö.

Studien har använt en kombination av metoder för att undersöka och förbättra övergångsprocessen

mellan årskurs 3 och årskurs 4. Genom att använda mångsidiga metoder av skriftliga och muntliga reflektioner, intervjuer och enkäter har vi kunnat fånga en bred och djup förståelse av skolans befintliga rutiner och deras effekter.

Även urvalsmetoderna har varit i kombinerad form. När det gäller intervjuer med vårdnadshavare och elever har vi gjort ett strategiskt urval för att fånga in specifika erfarenheter och synpunkter som vi annars inte hade kunnat belysa. Enkätundersökningen med alla vårdnadshavare, lärare och intervju med ETH är däremot ett totalurval.

En utmaning i vår forskningscirkel var det relativt stora bortfallet i svaren på enkäterna, både från lärare och vårdnadshavare. Detta bortfall kan påverka generaliserbarheten av våra resultat. Det är möjligt att de som valde att svara på enkäterna hade starkare åsikter om övergångsprocessen, vilket kan ha påverkat resultaten. För att få större svarsfrekvens från lärarna borde vi i forskningsgruppen genomfört enkäten vid ett lärarmöte i stället.

Vissa frågor i enkäten som skickades till vårdnadshavarna har vi konstaterat att formuleringen borde ha varit annorlunda. Till exempel finns det en fråga som lyder: *Upplever du att viktig information gällande ditt barn överlämnades mellan pedagogerna vid stadiövergången?* Den här frågan hade gett bättre underlag om den i stället: *Känner du en oro över att de mottagande lärarna inte fått tillräcklig information om ditt barn?*

Trots dessa metodologiska utmaningar ger resultaten viktiga insikter. Forskningscirkeln har inte bara lett till förbättrade överlämningsrutiner, utan också bidragit till ett gemensamt lärande. Arbetet tyder på att en forskningscirkel kan fungera som en bro mellan skola och akademi, där ett ömsesidigt kunskapsutbyte skapas som stärker skolans vetenskapliga grund.

SLUTSATSER

UTIFRÅN RESULTATEN AV forskningscirkeln har flera centrala slutsatser kunnat dras. Dessa berör både organisatoriska rutiner och pedagogiska perspektiv kopplade till stadieövergångar:

★ **Tydliga och förankrade rutiner är avgörande.**

En välstrukturerad övergångsprocess minskar osäkerhet för både elever och vårdnadshavare. Rutiner behöver vara kända, konsekvent tillämpade och kommunicerade till samtliga aktörer – särskilt mellan avlämnande och mottagande lärare.

★ **Övergångar påverkar elevens trygghet och lärande mer än vi tidigare antagit.**

Stadieövergångar är inte enbart administrativa moment, utan har direkt påverkan på elevers upplevelse av sammanhang, trygghet och studiero. Det finns ett tydligt samband mellan goda övergångar och positiva skolresultat.

★ **Elevers delaktighet måste stärkas.**

För att skapa en meningsfull övergång bör elevernas röster ges större utrymme. Att lyssna till deras erfarenheter och önskemål bidrar till trygghet och ökar motivationen.

★ **Fritidshemmet behöver integreras i övergångsprocessen.**

Skolans och fritidshemmets arbete sker i dagsläget parallellt, vilket skapar informationsglapp. För att förstå hela elevens skoldag måste övergången omfatta både undervisning och fritid.

★ **Pedagogisk kontinuitet behöver uppmärksammas.**

Utöver kunskapsnivå är det viktigt att beakta de arbetssätt och strukturer som eleven är van vid. En successiv övergång mellan olika undervisningsmetoder kan minska stress och skapa igenkänning för eleven.

★ **Utvecklingsarbetet visar tydliga effekter på skolans arbetsmiljö.**

Förbättrade rutiner har lett till färre incidentrapporter, ökad närvaro och en mer positiv upplevelse bland vårdnadshavare. Detta visar att stadieövergångar inte bara påverkar eleven utan hela skolans sociala klimat.

★ **Övergångsplanen bör integreras i skolans systematiska kvalitetsarbete.**

För att säkerställa långsiktighet behöver övergångsarbetet inte ses som ett tillfälligt projekt, utan som en del av skolans ordinarie planerings-, uppföljnings- och utvärderingscykel.

Sammanfattningsvis visar studien att välplanerade övergångar är en nyckelfaktor för att skapa en trygg, stödjande och lärandefrämjande skolmiljö för både elever och personal.

REFERENSLISTA

- ★ Ackesjö, H. (2016). *Övergångar mellan skolformer – kontinuitet och progression från förskola till skola*. Stockholm: Liber AB.
- ★ Björkdahl Ordell, S (2007). Att tänka på när du planerar att använda enkät. I Dimenäs (red.). *Lära till lärare. Att utveckla läraryrket – vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. Stockholm: Liber AB. S. 84–96.
- ★ Dimenäs, J. (2007). Intervju som ett sätt att utveckla kunskap kring elevuppfattningar. I Dimenäs (red.). *Lära till lärare. Att utveckla läraryrket – vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. Stockholm: Liber AB.
- ★ Kallberg, P. (2017). Att fästa blicken: Lärares arbete med sociala relationer i övergångar. I A. Lillvist & J. Wilder (red.). *Barns övergångar: Förskola, förskoleklass, fritidshem, grundsärskola och grundskola* (s. 43–58). Lund: Studentlitteratur.
- ★ Kihlström, S. (2007a). Att genomföra en intervju. I Dimenäs (red.). *Lära till lärare. Att utveckla läraryrket – vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. Stockholm: Liber AB. s. 47–57.
- ★ Kihlström, S. (2007b). Att undersöka. I Dimenäs (red.). *Lära till lärare. Att utveckla läraryrket – vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. Stockholm: Liber AB. s. 226–242.
- ★ Malmqvist, J. (2007). Analys utifrån redskapen. I Dimenäs (red.). *Lära till lärare. Att utveckla läraryrket – vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. Stockholm: Liber AB. s. 122–132
- ★ Manderstedt, L. & Palo, A. (2022). Forskningscirkeln som blev viral – en betraktelse över ringar-på-vattnet-effekter till följd av samverkan mellan skolpersonal i år F–3 och forskare [Elektronisk resurs]. *Forskning och utveckling i förskola och skola (Fufos)*. (1:1, 24–41). Hämtad från: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:ltu:diva-89747>
- ★ Persson, S. (2008). *Forskningscirklar – en vägledning* [Elektronisk resurs]. Malmö stad. Shier, H. (2001). Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations. *Children & Society*, 15, s. 107–117.
- ★ Skolinspektionen. (2018). *Övergångar, Skolors arbete vid elevers övergång till årskurs 7*. <https://www.skolinspektionen.se/beslut-rapporter-statistik/publikationer/kvalitetsgranskning/2018/skolors-arbete-vid-elevers-overgang-till-arskurs-7/>
- ★ Vetenskapsrådet (2024). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet. <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2024-10-02-god-forskningssed-2024.html>

APPENDIX

BILAGA 1: FRÅGOR I INTERVJU MED EHT SAMT I ENKÄT TILL LÄRARE (DATAINSAMLING 1)

- ★ Hur skulle du beskriva skolans nuvarande arbete med att förbereda, genomföra och följa upp elevernas övergång från åk 3 till åk 4?
- ★ Vilka utmaningar och styrkor kan du beskriva med våra nuvarande rutiner?
- ★ Hur skulle vi kunna utveckla vårt arbete gällande överlämningar?
- ★ Övriga tankar/reflektioner

BILAGA 2: ENKÄTFRÅGOR TILL VÅRDNADSHAVARE

Övergången från åk 3 till åk 4

Formulär till vårdnadshavare

Vår skola deltar i en forskningsprojekt tillsammans med Södertörns högskola. Syftet med projektet är att identifiera övergångsprocessen, samt göra elever och vårdnadshavare mer delaktiga i processen för att hitta nya och framgångsrika metoder.

En del av vårt dataunderlag är era erfarenheter, upplevelser och synpunkter. Vi skulle uppskatta om du/ni kunde svara på enkäten senast den 31 maj.

* Anger obligatorisk fråga

1. Hur väl kände du till rutinerna med övergången från åk 3 till åk 4? *

Markera endast en oval.

1 2 3 4 5 6

Inte ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Mycket väl

2. Hur trygg kände du dig med den informationen du fick inför ditt barns skolstart i åk 4? *

Markera endast en oval.

1 2 3 4 5 6

Otryg ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Trygg

3. Upplever du att viktig information gällande ditt barn överlämnades mellan pedagogerna vid stadiövergången? (åk 3 - åk 4)

Markera endast en oval.

☐ Ja

☐ Nej

☐ Till viss del

☐ Vet ej

4. Hur trygg var ditt barn vid övergången enligt dig? *

Markera endast en oval.

1 2 3 4 5 6

Otryg ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Trygg

5. Hur nöjd är du generellt med stadiövergången? (åk 3 till åk 4) *

Markera endast en oval.

1 2 3 4 5 6

Inte ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Mycket nöjd

6. Övriga synpunkter eller förslag till förbättring

Det här innehållet har varken skapats eller godkänts av Google.

Google Formulär

SKOLPORTEN